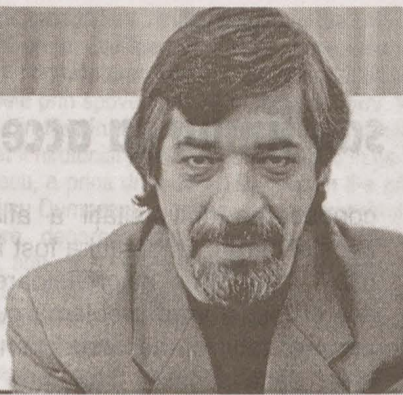

Cutremurător (pentru mulți, revoltător, inadmisibil), Zarathustra afirmă că: „Războiul și bărbăția au făcut mult mai multe fapte mari, decât dragostea față de aproape. Nu mila noastră, ci vitejia noastră i-a salvat până acum pe cei nefericiți”. Ca doar peste câteva alineate psalmodice, apoftegmatice să se adreseze din nou cu apelativul „frații mei”, la care m-am referit ceva mai sus, și nu cu „camarazii mei”, ca la război, sau, și mai categoric (în numele marilor fapte pe care le pot săvârși mai abilit bărbăția și războiul...) – să se adreseze cu... „dușmanii mei”. Remarcând (și) acest detaliu, ajungi a-ți spune că, pentru a-l înțelege mai adecvat pe atât de... inadecvatul filosof, opera lui nu trebuie doar decodificată, ci și demitizată, scoasă de sub incidența grabei și superficialității „montate” apriori de preconcepții și erori alarmist-stângiste. Plus dreptul cititorului luminat de a citi selectiv nu în sensul de cunoaștere fragmentară a textului, ci de alege-re din întreg tocmai a ceea ce este mai aproape de propriile sale convingeri. Cine ar avea ceva contra adagiului: „Iubirea voastră față de viață fie-vă o iubire față de suprema speranță – iar această speranță fie însuși supremul gând despre viață”? Și cine ar trebui să-i impună aceluiasi cititor să nu treacă în expectativă, de îndată ce cunoaște fraza următoare: „Însă gândul vostru suprem trebuie să vi-l ordon eu – și el spune: omul este ceva ce trebuie depășit”? Pentru ca să se îndoiască de-a binele de concluziile pe care le propune o a treia frază – din respectivul triplet apoftegmatice zarathustran: „Trăiți-vă propria viață de supunere și război! Ce folos de o viață lungă?!”. Toate aceste modalități, să zic, de atitudine sunt absolut firești, deoarece lectura presupune libertatea de a decide tu însuși asupra funcționalității, oportunității sau inoportunității mesajelor care ți se relevă. Iar interesul și satisfacția pe care ți le trezește un text anume nu

din Basarabia

Leo BUTNARU

Iubirea față de departele tău – un paradox? (IV)

înseamnă, automat, și acceptare în integritate, ba nici chiar parțială, uneori, a mesajului său, ca și cum asumat deja ca element component al convingerilor tale etico-umane. (Păi, astăzi – se pare – crește mereu numărul românilor noștri care, zic ei, nu (mai) sunt de acord cu mesajul paradigmatic al Mioriței, ceea ce nu înseamnă că dâșii dau anatemei celebra baladă, că nu o mai citesc, studiază, transmit urmașilor etc.) Cititorul este doar un „delegat” al personalității ce ești și nu însuși deplina personalitate a ta care decide în toate. Lectura înseamnă dedublare, diferențiere, decodificare și selecție (acceptare sau respingere) a ceea ce a fost deja decodificat, înseamnă libertatea de a demitiza, spuneam, și nu intruziune, bruscă, necondiționată, fără drept de apel în sistemul tău referențial de convingeri pe care ți le-ai format până la un moment dat al vârstei și experienței intelectuale. Dar, bineînțeles, se mai cere o nuanțare: față de opera oricărui autor atitudinea trebuie să fie, da, una selectivă, nu însă și restrictivă. Prima e cea a omului (cititorului) civilizat, liber el însuși și acceptând libertatea (civilizată! a) altora; secunda atitudine, restrictivă, e cea a cenzorului – rob el însuși și impunând și altora robia și aservirea față de oarece regim ideologic opresiv. Anume din acest considerent

nu era nicidecum de înțeles de ce, în lagărul socialist, puteai să-l citești pe Dostoievski, dar îți era interzis să știi adevărul despre opera lui Nietzsche. Pentru că, în opțiuni și fapte, unele din personajele prozatorului slav (și, nu o dată, slavofil, imperialist) nu sunt mai puțin categorice și contradictorii decât purtătorii de idei ai operei nietzscheene. Iar eu unul – îmi fie permis să reiau o concluzie la care am ajuns –, de când am prins a mă dumeri cât de cât în ale libertății jinduite și interdicțiilor aberante la care eram supuși în perimetrul de cușcă a(l) ideologiei imperialiste ruso-sovietice, tot făceam în mintea mea rocada (o mai fac și astăzi, în libertatea de a decide eu însumi ce, cât, când și cum să citesc) dintre calificativele de filosof și prozator, primul – al lui Nietzsche, al doilea – al lui Dostoievski, după care iese că neamțul e un rus al filosofiei (relativ – propriu-zise), iar rusul – un neamț al literaturii sui generis (adică, una care, în diverse gradații, nu exclude filosofia). Aceasta a fost și rămâne una din revelațiile de o permanentă... primordialitate... personală, de o nediminuată valabilitate. Deoarece, prin discursul tragice solitudinii a cugetătorului care își devansează categoric timpurile, Nietzsche m-a convins în timpurile samizdatului că, într-adevăr, „Filosofia îi deschide omului un adăpost în care nu

poate pătrunde nici o tiranie; îi deschide un defileu al lumii interioare, un labirint al inimii, și aceasta înfurie tiranii”.

În fine, problema nu trebuie pusă, cred, în termenii dacă va învinge sau nu dramatica filosofie nietzscheeană. Însă cu suficientă certitudine se poate susține că, în perspective de (foarte) lungă durată, ea nu le va permite să învingă unor pseudofilosofii, sfidându-le, persiflându-le de cât de plictisitoare și academico-anemice sunt. Nici nu ar putea fi altcum în cazul acestui excepțional cugetător-ne-standard sau, mai adecvat spus, – al unuia care statornicește noi standarde în gândirea de mii de ani a lumii. Standarde care nu exclud libera decizie a interlocutorului sau eventualului continuator al învățăturii sale, a ucenicului său, binecuvântând (deopotrivă, spiritul și biologicul) întru libertatea opțiunii și a faptei, întru libertatea edificării de sine, în Așa grăit-a Zarathustra spunând: „Discipolii mei, acum eu plec de unul singur! Plecați și voi de asemenea singuri!... // Cu adevărat vă sfătuiesc: plecați de la mine și apărați-vă de Zarathustra. Dar cel mai bine: rușinați-vă de el! Pentru că e posibil ca el să vă fi înșelat (...) // Voi mă respectați, însă ce se va întâmpla dacă ar începe să vă scadă respectul? Păziți-vă, pentru ca statuia să nu vă nimicească! (...) Voi încă nu vă căutați pe voi înșivă, când a fost să mă aflați pe mine... Acum eu vă cer să mă pierdeți pe mine și să vă găsiți pe voi înșivă; și doar atunci vă veți deice cu toții de mine, și eu mă voi întoarce la voi”.

Greu de aflat o mai generoasă și înțeleaptă predică a dascălului, maestrului către ucenici. Imposibil, cred, de aflat o mai paradoxală și irezistibilă antinomie, devenită... sinonimie, când porunca „Pleacă!” sună exact ca îndemnul „Vino!”.

Autorul scurtului dar pătrunzătorului eseu **Revoltei fondului nostru nelatin** își identifică, odată cu romanul **Luntrea lui Caron**, destinul cu acela al profetilor neînțeleși în țara lor care se retrag în spațiul necontrafăcut al muntelui pentru a aștepta, în solitudinea cvasi-mistică, aprinderea scântei demonice a creației. Afundarea lui Lucian Blaga în mitologia dionisiacă și recuperarea tracicului corespund regășirii fondului magic infantil opresat de către o luciditate de factură clasică, morfologul nostru al culturilor făcând din elogiul revoltei fondului trac genuin o veritabilă profesiune de credință. Vine în sprijin lectura poemului **Cimitirul latin**, unde poetul pleda pentru ideea că romanii au format un popor dominat de pragmatism, fără acces la delicata sensibilitate metafizică. De sub poajghita acestei mentalități raționaliste ar izbucni furtunile irraționaliste ale fondului nelatin, iar opozițiile dionisiac/apolinic, dac/roman și sat/oraș ar fi avataruri ale acestei structuri funcționare. Tracii sunt situați, în viziunea lui Blaga, sub semnul vetrei strămoșești, vârsta lor corespunzând copilăriei scriitorului în satul sebeșan, în timp ce romanii sunt învestiți cu emblema drumului marțial, epoca lor corespunzând destinului citadin al scriitorului nevoit să pârceadă în sinuoasa călătorie a vieții sale.

După o scurtă conturare a specificului lumii „satului-idee”, muntele ordonează următoarea treaptă formativă, și cea mai importantă, pentru cel care credea în solidaritatea sufletului românesc cu spațiul mioritic. Intrarea în „po-vestea” muntelui încununat de cer devine simbol al elevației, al măntuirii pe un fel de Ararat, spre care urcă toate speranțele de regenerare spirituală și vălmășia viselor de resacralizare a existenței. Însă, în cazul particular al romanului **Luntrea lui Caron**, retragerea pe albia apei în amonte, spre „supremele izvoare” ale Grădiștei, reprezintă totodată și un parcurs înspre matca ocrotitoare a copilăriei și a purității.

Se poate pleca de la premisa că Lucian Blaga închiupie mitologia geto-dacică prin apelul la importante zăcămintele provenind din fondul folcloric asimilat în vremea copilăriei sale, petrecute în satul Lančrâm. Destinul geților este asimilat cu cel al românilor transplantați într-o altă vârstă istorică; tradiționala abordare, ce ține de morfologia culturii, a osmozei om-natură, fundamentală pentru configurarea teoriei despre spațiul mioritic și despre amprenta etnică a noastră, este corelată de

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Minus-cunoașterea dacică

marele nostru filosof cu matricea stilistică a civilizației de tip trac. S-a observat deja că pădurea reprezenta pentru aceasta o divinitate palpabilă, magic-ocrotitoare: strămoșii noștri, când se afluiau în pădure, se simțeau asemenea unor divinități și, în spatele unei atari figurări, persistă un parfum de mitologie și de magie păduratică.

Transpunerea mitică în romanul **Luntrea lui Caron** a dispersării și dezorientării umane în fața vremurilor potrivnice și a cotropitorilor sovietici, în zilele anului 1944, o constituie vechia practică a transumanței, iar drumul bejeniei, în accepția autorului, parcurge un sens invers, din istorie în preistorie. Aceasta, întrucât preistoria și retragerea în munți au fost pentru noi „pavăză împotriva încercărilor de a ni se impune istoria din afară”. Traseul de refugiat al autorului-narator este suprapus peste itinerariul de primăvară, dintotdeauna, al ciobanilor și cutreierului acestora de la șes înspre plai. Proiectate pe dimensiunea sacralității păgâne, a unor eresuri de esență ancestrală, secvențele mioritice ale urcușului în durată eternă cu turmele de oi, care însoțesc refugiuul din fața bombardamentelor trupelor inamice, precum și cele ale trecerii apelor Mureșului cu brodul instabilului părinte Vasile Olteanu, în fapt, o pe-trecere spre tărâmul de dincolo de lume, devin expresia unui plin ontic, punct germinal și central al lumii refuzând înserierea istoriei.

Itinerariul până pe coama Blidarului reprezintă ultima etapă dintr-un refugiu care comportă câteva trepte succesive: mai întâi aceea de la Cluj la Sibiu, apoi, aceea de la Sibiu la Căpâlna (de la oraș la sat, însă, în același timp, și centru poetic, inițiativ al datelor afective ale copilăriei și ale erotismului) și, în sfârșit, din

obștea satului într-un spațiu montan aflat la un stadiu purificat al existenței umane. Se reface astfel, în sens invers, întreaga evoluție a societății românești până la „ieșirea din timp” prin recuperarea stadiului original. Lucian Blaga se regăsește identitar în miturile traco-geto-dace, care îmbină în aceeași viziune mărișia toposului edenic al muntelui sacru, ca simbol luminos ascensional, cu afundurile pesterii – simbol al orbecării în zonele nesigure ale inconștientului (colectiv) încercat de probele istorice pe care a trebuit să le treacă.

Această regresie în fața... agresiunii apare ca unică modalitate ce-i rămâne romancierului de a înfrunța anomalii istoriei. Retras în vecinătatea satelor aflate oarecum la adăpost, adică în matricea spirituală a poporului român, autorul-narator Axente Creangă se cufundă în anistorie. Din acest loc privilegiat, evenimentele tulburi ale zilei sunt judecate în semnificația lor ultimă: sosirea „armatei eliberatoare” sovietice este pusă în analogie cu „barbaria milenului”, cu „năvălirile asiatice” din timpul popoarelor migratoare. Romancierul propune retragerea din fața istoriei – despre care vorbește și în operele filosofice –, retragerea în văi, unde invadatorii nu ar trebui, în mod normal, să ajungă. Acum însă ajung, iar, în acest caz, singurul tărâm privilegiat este cel al creației, care implică atât agresiunea venită din timp, cât și iubirea venită din lumină. Coborârea înspre tainice izvoare merită orice efort – și de aceea poetul vede totul din perspectiva convergenței spre timpul creației.

„Drumul poetului e mereu către izvoare”, aserta undeva Lucian Blaga, iar unul dintre izvoarele inspirației sale este acela al „seminției”, al neamului și către el se îndreptase

încă de la începutul creației, lăsându-se îndrumat de lecturi și mai ales de imaginație. În ultimii ani ai vieții, pe când lucra la roman, el a făcut câteva călătorii la Grădiștea, în locul unde a dăinuit cândva mirificul centru al vieții spirituale a dacilor. Au fost călătorii reale de data aceasta (cu grupuri conduse de profesorul Daicovicu; una a avut loc chiar în timpul celei de a doua redactări a romanului, în octombrie 1957), dar cu intensă participare a imaginației întregitoare și evocatoare, așa cum o dovedesc paginile de jurnal publicate postum, sub titlul **Excursie la Grădiștea**, și care se încheie cu poemul **Grădiștea**. Același sfârșit semnificativ îi este hărăzit și romanului **Luntrea lui Caron**. Finalul reunește perechea Axente Creangă – Ana Rares, oarecum simetric începutului, la Grădiștea, pe terasele prospăt dezgropate ale Sarmizegetusei, într-o împlinită comuniune sufletească, transfigurată într-o adevărată „nuntă în cer” a unui cuplu edenic. Este o ieșire din istovirea istoriei spre libertate, iubire și creație, sub același semn protector al primordialelor obârșii dacice.

Urmărind linia unei lecturi marcate și de trimiterile spre câmpul simbolic, finalul romanului devine cu atât mai relevant. Călătoria întreprinsă de personajul-narator împreună cu Ana Rares la Grădiștea încheie în ea un sens major, care depășește cu mult simpla tramă erotică. Nu trebuie neglijată, în primul rând, etapa anterioară a relației celor doi, desfășurată la Căpâlna. Acolo, într-un fel de nou Paradis (și chiar trăind, în spirit, o existență paradiziacă), Axente Creangă își redescoperă potențele creatoare cu ajutorul iubitei ce poartă nume manolic și voievodal și întruchiează aici însuși Principiul feminin. Drumul spre Grădiștea (spre „adevăratele izvoare”) echivalează atât cu o ascensiune spre zonele înalte ale spiritului, cât și cu o coborâre înspre zorii istoriei. Spațiul privilegiat își pune din nou pecetea, ca și în scena de la început, asupra Timpului, anulându-i cursul. Pentru alter-ego-ul blagian, este momentul unei stări apoteotice: acordul deplin pe coordonata spațio-temporală a Creației cu Erosul duce la regăsirea totală a sinelui. Iar ascensiunea pe culmile Grădiștei coincide cu o coborâre în timp, în care se poate identifica același duh al spațiului mioritic, sintetizat aici în însăși ființa regăsită a eroului-narator.